

Vastaanottaja

Tampereen kaupunki

Asiakirjatyyppi

Liito-oravaselvitys (ei julkinen)

Päivämäärä

30.5.2016

KOUKKUNIEMI- RAUHANIEMI (8568) LIITO-ORAVASELVITYS

LIITO-ORAVASELVITYS

Tarkastus **26.5.2015**
Päivämäärä **30.5.2016**
Laatija **Satu Laitinen, Kaisa Mustajärvi**
Tarkastaja **Antonia Sucksdorff**
Hyväksyjä **Tampereen kaupunki**
Kuvaus **Koukkuniemi-Rauhaniemen asemakaava-alueen liito-oravaselvitys**

Viite
1510027079

Donna ID 1 612 725 (ei julkinen)

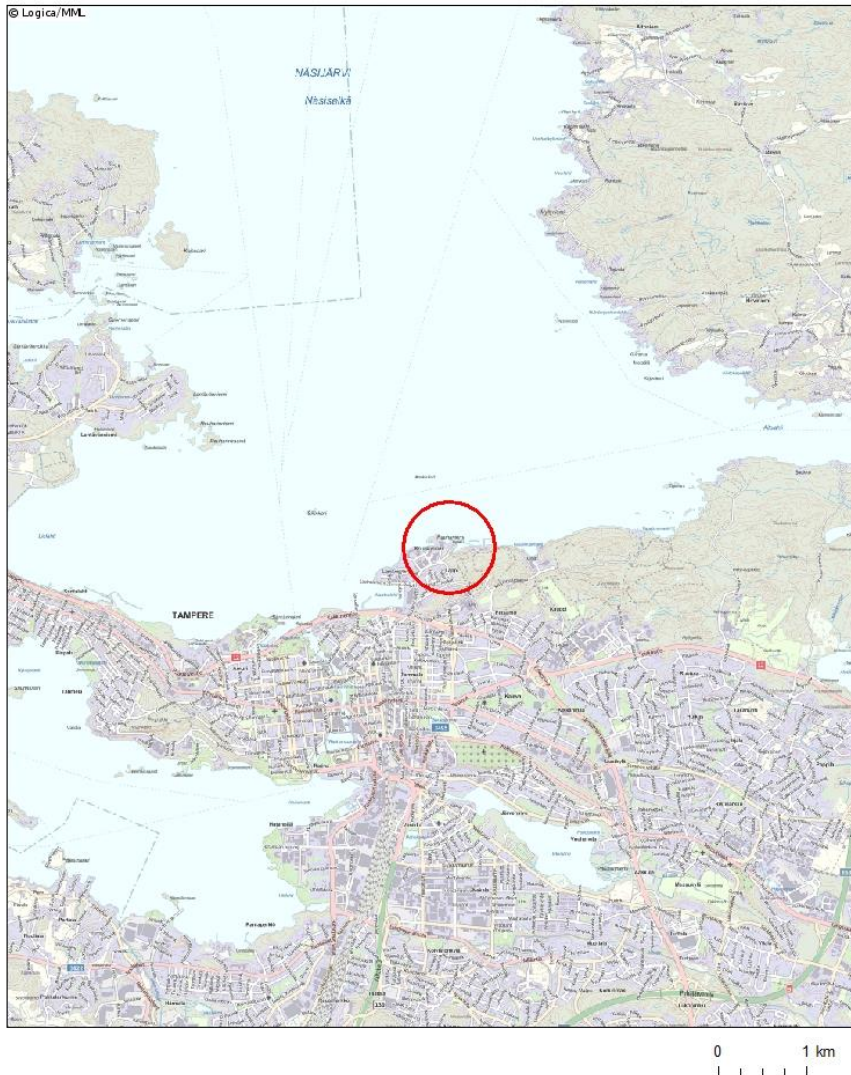
SISÄLTÖ

1.	Johdanto	1
2.	Liito-oravan ekologia ja uhanalaisuus	1
2.1	Uhanalaisuus	2
2.2	Elinympäristöstä	2
3.	Inventointimenetelmä	2
4.	Lähtötiedot	3
4.1	Selvitysalueen yleiskuvaus ja rajaus	3
4.2	Aikaisemmat selvitykset ja havainnot	4
5.	Vuoden 2016 liito-oravainventoinnin tulokset	4
5.1	Liito-oravalle soveltuvat biotoopit	4
5.2	Papanahavainnot	5
5.3	Lisääntymis- tai levähdyspaikat	8
5.4	Lähimmät tunnetut havainnot	8
5.5	Kulkureitit	9
6.	Suosituksat kaavoitusta varten	9

1. JOHDANTO

Työn tarkoituksena oli selvittää liito-oravan esiintymistä Tampereen Koukkuniemi-Rauhaniemen asemakaava-alueella.

Työn tilaajana oli Tampereen kaupunki yhteyshenkilönä Katarina Surakka ja Antonia Sucksdorff. Liito-oravakartoituksen maastotyöt ja raportoinnin toteutti FM biologi Satu Laitinen Ramboll Finland Oy:stä. Selvityskohteen sijainti on esitetty kuvassa 1.

Kuva 1. Liito-oravaselvityskohteen sijainti

2. LIITO-ORAVAN EKOLOGIA JA UHANALAISUUS

Liito-orava (*Pteromys volans*, VU) on taigalaji, joka elää Suomessa esiintymisalueensa länsireunalla. Vuoden 2006 selvityksen mukaan (Hanski ym. 2006) liito-oravan nykyinen kanta Suomessa oli n. 143 000 naarasta ja levinneisyyden painopiste on eteläisessä osassa maata. Tärkein syy liito-oravan vähenemiseen on sopivien varttuneiden kuusisekametsien hakkuut ja liito-oravalle sopivan metsäpinta-alan väheneminen.

2.1 Uhanalaisuus

Suomen eliölajiston viimeisimmässä uhanalaisuustarkastelussa (2000) liito-orava on luokiteltu vaarantuneeksi lajiksi (VU); liito-oravan kohdalla luokitus perustuu kannan taantumiseen. Laji on luontodirektiivin liitteissä II ja IV (a) mainittu laji¹. Luonnonsuojelulain 49§:ssä todetaan lisäksi, että luontodirektiivin liitteessä IV (a) tarkoitettuihin eläinlajeihin kuuluvien yksilöiden lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on kielletty”. Maa- ja metsätalousministeriön vuonna 2004 antaman ohjeen mukaan, liito-oravan lisääntymis- ja levähdyspaikka käsittää pesäpuut ja paikalla olevat muut sen edellä mainittuihin tarkoituksiin käyttämät puut sekä niiden välittömässä läheisyydessä olevat suoja- ja ravintoa tarjoavat puut.

2.2 Elinympäristöstä

Liito-orava suosii varttuneita kuusivaltaisia sekametsiä, mutta tulee toimeen nuoremmissakin metsissä, joissa on riittävästi lehtipuita ravintokohteiksi ja kolopuita pesäpaikoiksi. Luontaisessa elinympäristössä kasvaa järeitä haapoja sekä kuusia, leppää ja koivua. Tyypillinen liito-oravan asuttaman metsän puusto on vaihtelevan ikäistä ja puusto muodostaa useita latvuskerroksia. Liito-oravan reviiirit ovat usein kallioiden juurilla, pienvesien varsilla ja rinteissä. Vanhojen sekametsien puuttuessa liito-orava suosii peltojen reunametsiä, vesistöjen rantametsiä ja pihametsiä. Liito-oravan pääravintopuu on haapa ja leppä, mutta myös koivu ja raita kelpaavat ravinnoksi. Liito-orava pesii mielellään tikan tekemässä haavankolossa, oravan tekemässä kuusen risupesässä tai pöntössä. Liito-orava käyttää keskimäärin 3-8 pesäpaikkaa. Aikuisen liito-oravanaaraan elinpiiri on yleensä kooltaan 4-10 hehtaaria, koiraan keskimäärin 60 hehtaaria. Yhden uroksen elinpiirissä voi olla useita naaraiden elinpiirejä. Reviiirillä on usein 1-3 ydinaluetta, jotka saattavat olla 100–200 metrin päässä toisistaan; näillä ydinalueilla liito-oravat ruokailevat ja pääasiassa oleskelevatkin. Ydinalueet ovat usein haapa- ja leppävaltaisia reheviä lehtolaikkuja, joilla on sekä ravinto- että kolopuita ja myös sopivaa suojapuustoa näiden välillä. Liito-oravan ydinalueet ovat kokonaisuudessaan luonnonsuojelulain tarkoittamia lisääntymis- ja levähdyspaikkoja.

Liito-orava liittää ihopoimunsa varassa puusta toiseen ja pystyy liitämään n. 20-30 metriä leveiden aukkojen yli, riippuen puuston korkeudesta. Yli 40 metriä leveät aukeat alkavat muodostaa esteitä liito-oravan liikkumiselle. Maassa laji on kömpelö.

Liito-oravan elinmahdollisuuksien turvaamisessa on tärkeää pesäpaikkojen ja ravintopuiden säilyttämisen lisäksi huomioida lajille soveltuvat elinympäristöt sekä kulkureitit niin, että ne muodostavat yhtenäisen verkoston. Populaation eri yksilöiden elinpiirit eivät saa joutua eristyksiin ja poikasille tulee taata reitit uusille elinpiireille.

3. INVENTOINTIMENETELMÄ

Liito-oravan esiintymistä alueella kartoitettiin etsimällä lajin ruokailu- ja pesimäpaikoiksi sopivien puiden ja puuryhmien alta liito-oravan papanoita. Erityisen tarkasti tarkistettiin kolopuiden, metsikön suurempien kuusten sekä isojen haapojen tyvet.

¹ Liite II: yhteisön tärkeinä pitämät eläin ja kasvilajit, joiden suojelemiseksi on osoittava erityisten suojelutoimien alueita (Natura 2000-verkosto) ja Liite IV: yhteisön tärkeinä pitämät eläin- ja kasvilajit, jotka edellyttävät tiukkaa suojelua; lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen kiellettyä.

Papanoita kertyy yleensä eniten talven aikana käytettyjen kolopuiden alle. Liito-oravan käyttämän kolopuun alla ei kuitenkaan ole aina havaittavissa jätöksiä, ja pesäpaikan lisäksi papanoita voi löytyä myös ruokailupaikkojen alta.

Maastokäynti suunnittelualueelle tehtiin 6.5.2016. Havainnot tallennettiin GPS-paikantimella.

4. LÄHTÖTIEDOT

4.1 Selvitysalueen yleiskuvaus ja rajaus

Selvitysalueen rajaus on esitetty kuvassa 2. Alue sijaitsee Tampereen Lapinniemen kaupunginosassa. Alueelle laaditaan asemakaavan muutosta. Alue sijaitsee Näsijärven rannalla ja käsittää sairaala-alueen, kerrostalojen piha-alueita, uimarannan, pienvenesataman ja kaistaleen Kaupin virkistymetsää. Se rajoittuu pohjoisessa Näsijärveen, lounaassa kerrostalo-, pientalo- ja teollisuusalueisiin ja kaakossa virkistymetsäalueeseen.

Alue on Tampereen kantakaupungin yleiskaavassa merkitty julkisten palvelujen ja hallinnon alueeksi (PY), uimaranta-alueeksi (VV) ja vesiliikenteen alueeksi (LV) ja luonnonmukaiseksi lähivirkistysalueeksi (VLL-2).

Kuva 2. Asemakaava-alueen rajaus.

4.2 Aikaisemmat selvitykset ja havainnot

Selvityksen kohteena olevalle Koukkuniemi-Rauhaniemen asemakaava-alueelle on tehty selvitys liito-oravan esiintymisestä vuonna 2008 (Kari Korte). Alueelta ei tuolloin ole löytynyt merkkejä liito-oravasta. Rauhaniemestä sekä lähialueilta Petsamon ja Lapin metsistä on liito-oravan esiintymistä selvitetty keväällä 2016 kantakaupungin liito-oravaselvityksen yhteydessä. Näiltä alueilta on tehty runsaasti havaintoja liito-oravasta (kuva 3).

Kuva 3. Aikaisemmat havainnot selvitysalueella ja sen läheisyydessä. Vihreät pisteet ovat papanapuita, keltaiset kolopuita. Soveltuvat alueet on merkitty vaalean vihreällä, erittäin hyvin soveltuvat tumman vihreällä.

5. VUODEN 2016 LIITO-ORAVAINVENTOINNIN TULOKSET

Vuoden 2016 liito-oravaselvitys tehtiin toukokuun alussa 2016. Aika oli selvitykselle otollinen, sillä liito-oravan papanat olivat yhä talven jäljiltä selkeästi havaittavissa.

5.1 Liito-oravalle soveltuvat biotoopit

Selvitysalueen liito-oravalle soveltuvat alueet vastaavat pääosin aikaisemmassa selvityksessä soveltuviksi esitettyjä alueita. Keskellä asemakaava-aluetta pienvenesataman ja uimarannan ympäristössä sekä sairaala-alueeseen kuuluvan Rauhaniemen rannoilla on runsaasti vanhoja järeitä kuusia ja niiden läheisyydessä järeitä lehtipuita. Paikoin rantoja kiertävä järeän puuston vyöhyke on melko kapea. Myös asemakaava-alueen lounaiskulmassa sairaala-alueen reunalla on pienellä alueella liito-oravalle soveliaista puustoa. Pääosin sairaala-alueella kasvaa yksittäisiä puistopuita eikä se ole liito-oravalle soveliaista elinympäristöä. Asemakaava-alueen itäosa puolestaan on mänty- ja koivuvaltaista varttunutta metsää eikä sekään sovellu liito-oravan elinympäristöksi. Selvitysalueen liito-oravalle soveltuvat alueet on esitetty kartalla kuvassa 4.

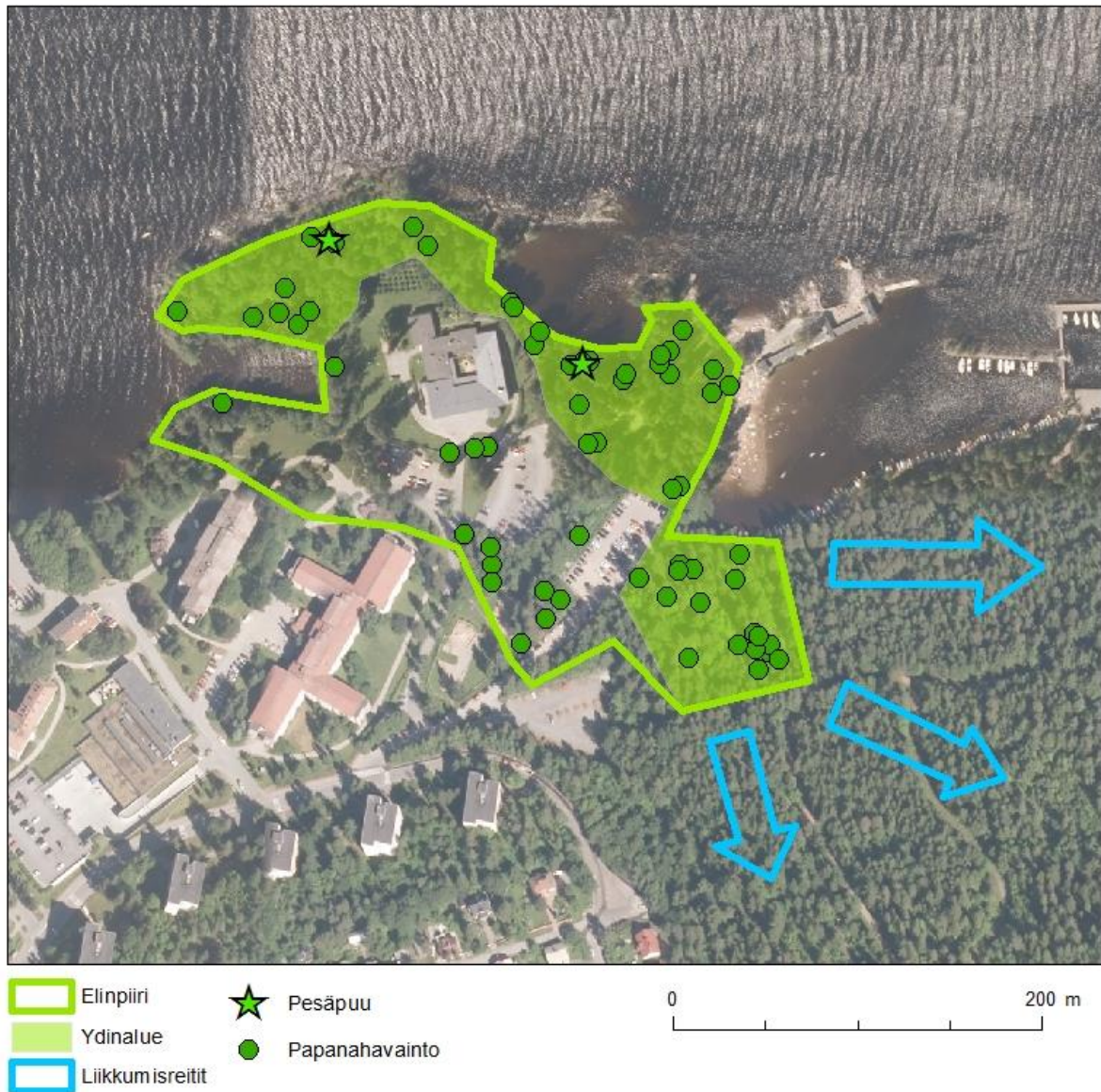
Kuva 4. Liito-oravalle soveltuvat alueet selvitysalueella.

5.2 Papanahavainnot

Selvitysalueen keskiosista löytyi runsaasti liito-oravan papanoita useiden kymmenien järeiden kuusten ja lehtipuiden alta. Niiden perusteella kyseessä on aktiivisessa käytössä oleva elinpiiri. Eniten papanapuita eli liito-oravan ruokailu- ja levähdyspuita oli virkistymetsäalueen luoteisnurkkauksen järeässä kuusikossa sekä uimarannan viereisessä metsikössä, jossa kasvaa järeitä kuusia ja koivuja sekä rannoilla tervaleppää. Myös Rauhaniemen rantaa kiertävä puustovyöhyke, joka koostuu harvassa kasvavista järeistä kuusista sekä järeistä männyistä, koivuista, haavoista, tervalepistä, raidoista ja vaahteroista, on aktiivisessa ruokailukäytössä. Papanoita löytyi paikoin runsaasti myös näiden alueiden lähellä sijaitsevien, mutta metsiköistä erillään olevien pihapuuryhmien alta. Yhteys näihin pihapuuryhmiin sekä elinpiirin kaakkoisosan kuusikon ja uimarannan viereisen metsikön välillä kulkee lehtipuuston, lähinnä järeiden tervaleppien ja koivujen, latvustoa pitkin. Muualta selvitysalueelta ei löytynyt merkkejä liito-oravasta. Papanahavainnot, pesäpuut sekä näiden perusteella rajatut liito-oravan elinpiiri,

elinpiirin ydinalue sekä todennäköisimmät liikkumisreitit on esitetty kuvissa 5 ja 6. Elinpiirin sisäiset liikkumisreitit ja papanoiden lukumäärä puuta kohti suuruusluokittain on esitetty kuvassa 7.

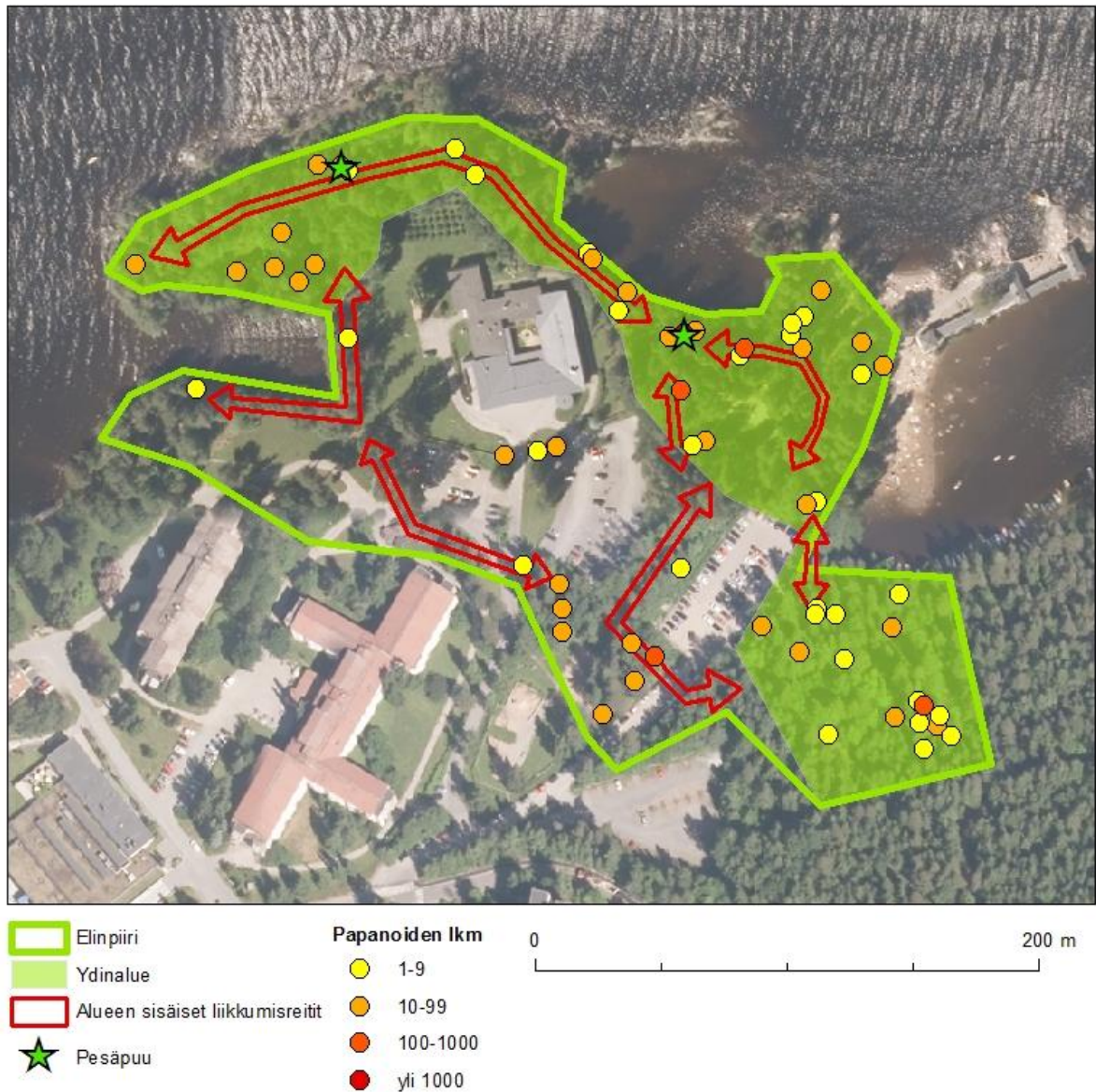
Papanahavaintojen perusteella liito-orava käyttää Rauhaniemen alueella runsaasti tervaleppää ravintokohteenaan. Toiseksi yleisimmät ravintopuut olivat koivu ja raita. Haapaa selvitysalueella on melko vähän, ja vain yhden haavan alta löytyi papanoita. Myös yhtä poppelia oli käytetty ruokailupuuna.

Kuva 5. Selvityksen tulokset ilmakuvalla

Kuva 6. Selvityksen tulokset peruskarttapohjalla.

Kuva 7. Alueen sisäiset liikkumisreitit ja papanahavainnot puuta kohti suuruusluokittain.

5.3 Lisääntymis- tai levähdyspaikat

Liito-oravan lisääntymis- ja levähdyspaikaksi määritellään liito-oravan lisääntymiseen käyttämä puu ja sen välittömässä läheisyydessä sijaitsevat liito-oravan suojapuinaan ja ruokailuun käyttämät puut. Selvitysalueelta löytyi kaksi liito-oravan käyttämää risupesää (kuvat 5 ja 6). Näistä läntisemmän alla papanoita oli harvakseltaan eikä pesä ole todennäköisesti aktiivisessa käytössä. Itäisemmän pesäpuun alla papanoita oli runsaasti (yli tuhat) ja kyseinen kuusi on liito-oravalle merkityksellinen levähdys- tai lisääntymispaikkana. Asuttuja koloja ei selvitysalueelta löytynyt.

5.4 Lähimmät tunnetut havainnot

Selvitysalueen läheisiltä Lapin ja Petsamon metsäalueilta on tehty runsaasti havaintoja liito-oravasta keväällä 2016 (kuva 3) kantakaupungin liito-oravaselvityksen yhteydessä. Lähimmät

havainnot sijoittuvat noin sadan metrin päähän selvitysalueella tehtyjen havaintojen eteläpuolelle.

5.5 Kulkureitit

Merkittävimmät kulkureitit selvitysalueen elinpiiriltä kulkevat Kaupin virkistysmetsän läpi (kuvat 5 ja 6). Metsä on elinpiirin ympäristössä pääosin varttunutta männikköä ja koivikkoa, joka ei ole soveliaista liito-oravan elinympäristöksi, mutta jota pitkin nuoret liito-oravat pääsevät levittäytymään uusille elinalueille ja urokset liikkumaan naaraiden elinpiirien välillä.

6. SUOSITUKSET KAAVOITUSTA VARTEN

Asemakaava-alueen keskiosissa on liito-oravalle soveltuvaa puustoa virkistysmetsäalueen luoteisnurkkauksessa, pienvenesataman ja uimarannan läheisyydessä sekä Rauhaniemen rannoilla. Tältä alueelta havaittiin runsaasti liito-oravan papanoita useiden kymmenien puiden tyveltä ja kyseessä on liito-oravan vakituisesti asuttama elinpiiri. Alueelta löytyi myös kaksi pesäpuuta.

Liito-oravan elinpiirin säilymisessä ovat oleellista tarpeeksi suuret ja lähekkäin sijaitsevat kuuset, jotka antavat suojaa, ja näiden läheisyydessä sijaitsevat järeät lehtipuut, jotka toimivat ravintokohteina. Liito-oravan elinpiirin turvaamiseksi asemakaava-alueella on suositeltavaa säilyttää etenkin rantoja kiertävä vanhojen järeiden kuusten ja lehtipuiden yhtenäinen vyöhyke, joka jo nykyisellään on paikoin melko kapea, sekä järeä kuusikko virkistysmetsäalueen luoteiskulmassa. Tällöin myös pesäpuut ja niiden välitön lähiympäristö säilyvät. Myös järeiden lehtipuiden muodostamat yhteydet erillisten kuusikoiden välillä, etenkin virkistysmetsäalueen reunassa elinpiirin kaakkoisosassa sijaitsevan kuusikon ja uimarannan viereisen metsikön välillä, ovat oleellisia elinpiirin säilymisessä.

Rauhaniemen elinpiirin kulkuyhteyksien turvaamiseksi on oleellista säilyttää elinpiirin kaakkoispuolella sijaitsevassa virkistysmetsässä yhtenäisiä varttuneiden metsien alueita, joita pitkin liito-oravat pääsevät liikkumaan soveliaiden elinalueiden välillä.

Viitteet:

Hanski I.K., Henttonen H., Liukko U-M., Meriluoto M & Mäkelä A. 2001: Liito-oravan (*Pteromys volans*) biologia ja suojelu Suomessa. Suomen Ympäristö 459. 32 s.

Hanski I. 2006: Liito-oravan *Pteromys volans* Suomen kannan koon arviointi. Loppuraportti. Helsingin yliopisto. 35 s.

Luonnonsuojelulaki 1096/1996.

Luontodirektiivi 92/43/ETY.